

Примљено: 15.07.2016.			
Орг. јед.	Е	Лог	Вредност

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА У НИШУ

Одлуком бр 232/1-4-1-01 Наставно-научног већа Филозофског факултета у Нишу, на седници одржаној 13. јула 2016. године, након разматрања предлога Већа Департмана за психологију, а сагласно одредбама члана 123. став 4., 128. и 32. [с2] Закона о високом образовању („Сл. гласник РС“, бр. 76/2005, 100/2007, 97/2008, 44/2010 и 93/12), донело је **одлуку** о образовању комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Дине Јоксимовић, магистра психолошких наука, под називом „Психопатолошке димензије личности, тражење сензација и преференција спортова код насилних и ненасилних криминалаца“, у саставу:

1. Др Горан Голубовић, редовни професор Филозофског факултета у Нишу
2. Др Бојана Димитријевић, редовни професор Филозофског факултета у Нишу
3. Др Љубиша Златановић, ванредни професор Филозофског факултета у Нишу
4. Др Мирослав Крстић, ванредни професор Филозофског факултета у Косовској Митровици
5. Др Ленче Алексовска-Величковска, редовни професор Факултета за физичко образовање, спорт и здравље у Скопљу.

На основу анализе докторске дисертације, Комисија подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Обим и структура докторске дисертације

Докторска дисертација „Психопатолошке димензије личности, тражење сензација и преференција спортова код насилних и ненасилних криминалаца“ мр Дине Јоксимовић написана је на укупно 121. страници текста А-4 формата – стандардног проред; основни текст има 97 страница, на 8 страница је наведена литература (145 библиографске јединице на српском и енглеском језику). На последњих 16 страница, у форми прилога, дати су инструменти за потребе спроведеног истраживања. Рад се састоји из 10 делова и 49 табела.

Делови која ова дисертација обухвата су следећи:

Докторска дисертација има **Уводни** део (стр. 1-2) у коме је укратко представљена мотивација за бављење темом, генерално појам димензија личности, тема рада и указано је на приступ који је одабран у проучавању проблема којима се бави дисертација.

У делу *Психопатолошке димензије личности – ММРП као истраживачки инструмент* (3-14 стр), кандидаткиња дефинише димензије личности као опште црте, факторе или друга својства личности која се могу приказати у виду квантитативног биполарног континуума вредности. Критички се сагледава тест (инвентар) ММРП, који

се највише користи, како код нас тако и у свету, за испитивање психопатолошких димензија личности и наводи дванаест скала теста.

Посебан поднаслов кандидаткиња посвећује Психодинамској теорији као концептуалном оквиру ММРП-а. Досадашња примена ММРП-а показала је добре метријске карактеристике за разликовање различитих популација, с обзиром на психопатолошка својства и делинквентно понашање. С обзиром на чињеницу да основе ММРП проистичу из психодинамске концепције, за потребе овог истраживања коришћен је психодинамски и психопатолошки концептуални оквир.

Теоријски концепт тражење сензација (15-28 стр), бави се појмом тражења сензација (*sensation seeking*) уз наглашавање да се ради о димензији личности коју обележава потреба за тражењем узбуђења и нових, разноврсних, слојевитих и интензивних стимулуса из околине, те укључује одређени ниво ризика у физичким, социјалним и финансијским подручјима, најчешће у вези са самим искуствима. Кандидаткиња затим разрађује појам тражења сензација, сагледавајући развој овог конструкта, а осврћући се на биолошку подлогу наведеног концепта.

Посебан поднаслов кандидаткиња посвећује односу између тражења сензација, с једне стране и спорту, криминалном понашању, социјалним детерминантама, узрасним и полним разликама, ризичним активностима, процени ризика и утицају вршњака с друге стране. Даље говори о преузимању ризика и евалуацији, тежњи ка сензацијама код спортиста и сродне особине.

Ово поглавље представља добро утемељену и научно аргументовану анализу доступних сазнања о појму тражења сензација (*sensation seeking*), адекватно структурисану и јасно фокусирану на аспекте истраживачког дела рада.

Поглавље *Типологије криминалитета* (29-39 стр), бави се различитим класификацијама и типологијама криминалитета. Према критеријуму тежине и степена друштвене опасности, кривична дела се могу поделити на следећа: тешка кривична дела (убиства, тешке телесне повреде, силовања, крађе са обијањем и проваљивањем, фалсификовања, преваре), осредња (крађе, лаке телесне повреде, лакша кривична дела у саобраћају) и лака (ситне крађе, утаје и преваре, увреде, клевете).

Ово поглавље садржи два подналова - целине. У целини посвећеној крвним деликтима, кандидаткиња говори о следећим кривичним делима: убиство, разбојничка крађа и сексуална делинквенција. У поднаслову који третира ненасилни криминалитет, кандидаткиња говори о кривичним делима имовинског криминалитета и саобраћајној делинквенцији.

Поглавље *Методолошки оквир истраживања* (40-52 стр) садржи предмет, проблем, циљеве, задатке, хипотезе, узорке и примењене инструменте истраживања, поступак испитивања и употребљене поступке обраде. Детаљно су представљене хипотезе везане за аспекте психопатолошке димензије личности, тражење сензација и преференција спортова, посебно значајних за компарацију подзорака насилних и ненасилних криминалаца зацртаних истраживачким плановм. Методолошки оквир је јасан, систематичан и доследан.

У поглављу *Резултати истраживања* (53-75 стр) приказани су резултати тестирања постављених хипотеза. На почетку поглавља представљени су резултати провере одступања емипиријских од нормалних дистрибуција због одлуке о примени адекватних статистичких техника. У посебном поглављу приказани су резултати тестирања полазних претпоставки истраживања. Ово поглавље је подељено у целине у односу на хипотезе, тако да кандидаткиња, након образлагања потврђености или непотврђености сваке од хипотезе, интерпретира могуће разлоге и изводи закључке. Резултати су представљени на четрдесет и девет табела јасно означених и именованих са акцентом на истакнутим резултатима.

У поглављу *Дискусија резултата* (76-90 стр) добијени резултати су поређени са бројним домаћим и иностраним истраживањима у којима су разматрани сродни истраживачки проблеми.

Поглавље Закључак (91-97 стр) садржи јасно и концизно наведене све најважније закључке који произилазе из истраживања, почев од најважнијег закључка: починиоци насилног криминала, рационалне убице, су склони хипохондријазу и испољавању депресивних симптома као и параноидним интерпретацијама (мада треба бити опрезан јер осуђеници генерално имају склоности ка параноидним интерпретацијама због специфичности услова у којима се налазе). Рационалне убице су такође латентно агресивне у смислу способности да дуго и пажљиво планирају извршење кривичног дела. С друге стране, импулсивне убице су склоне потискивању и негирању, што на крају доводи до кулминације и импулсивног реаговања у ситуацијама када за то није време. Оно што је интересантно у овом раду је да су починиоци ненасилног криминала по карактеристикама личности склонији депресији, незрелом и импулсивном понашању као и агресивности, како манифестне тако и латентне у односу на психопатолошки мотивисане убице.

Литература (98-105 стр) обухвата 145 референцу на српском и енглеском језику. Употребљена литература је релевантна у односу на постављену тему и обухвата бројне садржаје којима се кандидаткиња вешто служи у теоријском делу, као и у дискусији и интерпретацији добијених резултата.

Прилози, њих 12, суштински садрже 2 дела. У првом делу се налазе табеле са резултатима статистичке обраде, а у другом комплетни инструменти који су коришћени у истраживању.

2. Теоријска и методолошка утемељеност докторске дисертације

Тема докторске дисертације Дине Јоксимовић, магистра психолошких наука, под називом *„Психопатолошке димензије личности, тражење сензација и преференција спортова код насилних и ненасилних криминалаца“* је значајна, актуелна и недовољно истражена.

Особина личности тражења сензација је повезана са одређењем за високоризични спорт као и са високоризичним социјалним активностима као што су: промискуитет, злоупотреба психоактивних супстанци и криминално понашање. Неке

индивиде могу да задовоље потребу за авантурама кроз бављење ризичним спортом, док други могу да се упусте у друге мање социјално прихватљиве активности. Тежња ка сензацијама у једнакој је мери доведена у повезаност с креативношћу као и са делинквентним понашањем, иако не нужно код истих појединаца. Актуелности и значају теме доприносе и позитивни увиди који проистичу из резултата, а који омогућавају да адекватно усмеравање деструктивне енергије може бити од велике помоћи у процесу ресоцијализације преступника.

3. Анализа основних резултата истраживања

Основни циљ овог истраживања је био да се утврде и дефинишу психопатолошке димензије личности починилаца насилних деликата, утицај тежње ка сензацијама на извршење насилних деликата, као и могући утицај степена ангажованости и ставова према одређеном спорту код узорака делинквентне популације.

Резултати и закључци истраживања имаће потенцијални допринос у разумевању и објашњењу димензија личности, тежњи ка сензацијама и преференција ка одређеним спортовима код починилаца насилних кривичних дела и ненасилних криминалаца.

Овај допринос, између осталог, може се манифестовати у бољој идентификацији тежње ка сензацијама и утицаја на испољавање тежње ка узбуђењима и антисоцијалном и девијантном понашању.

У складу са тим, добијени резултати, евентуално, могу корисно да послуже као научна, заснована полазна основа за адекватни приступ планирању, програмирању, спровођењу и контроли физичких активности, чиме ће ово истраживање добити праву употребну и практичну вредност. Планирана физичка активност може утицати на конструктивно каналисање енергије и тежње ка сензацијама на социјално прихватљив и адекватан начин. Адекватно усмеравање деструктивне енергије може бити од велике помоћи у процесу ресоцијализације преступника.

На основу добијених резултата може се доћи до закључка да су починиоци насилног криминала, рационалне убице, склони хипохондријази и испољавању депресивних симптома као и параноидним интерпретацијама (мада треба бити опрезан јер осуђеници генерално имају склоности ка параноидним интерпретацијама због специфичности услова у којима се налазе). Рационалне убице су такође латентно агресивне у смислу способности да дуго и пажљиво планирају извршење кривичног дела. Такође се у току истраживања показала склоност ка конфузном и бизарном мишљењу. Интересантно је да ови, у односу на починиоце ненасилних кривичних деликата, немају вишу потребу ка сензацијама, или је вешто прикривају и контролишу, али поседују већу преференцију ка борилачким спортовима у односу на остале испитанике.

С друге стране, импулсивне убице су склоне потискивању и негирању, што на крају доводи до кулминације и импулсивног реаговања у ситуацијама када за то није време. Склони су депресији али и незрелом и импулсивном понашању у социјалним интеракцијама и интерпретацијама социјалних ситуација. Такође, поседују одређени

степен латентне агресивности, али и манифестне, с обзиром да су се добили високи скорови на скали Пд, која претежно покрива манифестну агресивност. Склони су еуфоричном понашању као и хиперактивности.

Оно што је интересантно у овом раду је да су починиоци ненасилног криминала по карактеристикама личности склонији депресији, незрелном и импулсивном понашању као и агресивности како манифестне тако и латентне у односу на психопатолошки мотивисане убице. Једно од објашњења тога је то што смо код тестирања ненасилних криминалаца тестирали провалнике који иако спадају у ненасилне криминалце ипак имају одређени поремећај личности чим су у стању да провале и отму туђе власништво. Може се десити да су психопатолошки мотивисане убице вешти «манипулатори» па су тако и тестирање успели да изманипулишу у своју корист и вешто се прикажу у бољем светлу него то то заиста јесте.

Још један интересантан податак је да су починиоци ненасилног криминала исказали већу потребу за тражењем сензација у односу на починиоце насилног криминала што је у супротности са нашим очекивањем. Објашњење таквих добијених резултата може лежати у тестовима који су коришћени у овом раду. Такође, једно од објашњења може бити и потреба починиоца насилног криминала да себе покажу у бољем светлу давањем социјално прихватљивих одговора и покашајем да изманипулишу резултате тестова. Даља истраживања би могла да се посвете трагању за објашњењем оваквих резултата. Оно што је од самог старта било очекивано је то да су починиоци насилних кривичних дела генерално показали веће интересовање и склоност ка борилачким спортовима и агресивнијем виду понашања, што може да буде одлична смерница за даље увођење ових спортова у казнено-поправне институције.

Улога спорта у казнено-поправним институцијама је веома сложена. Спортски програми могу да унапреде психичко и физичко здравље; такође могу бити веома ефикасно оруђе у контролисању агресивног понашања осуђеника. Неки научници говоре о томе да је инклузија спорта и рекреације, морално питање, мислећи на право осуђеника на уживање. Оно што је у овом истраживању представљало додатни изазов је контролисано затворско окружење.

Иако добијени резултати дају одличан увид на утицај спорта у затворским условима, постојали су одређени изазови и ограничења у раду. Прво, само тестирање је било пуно изазова из разлога што је кандидаткиња морала да улази у затворени део и да испитанике тестира у заједничкој просторији, пролазећи притом кроз њихове спаваоне. Друго, с обзиром на сензитивност материјала, постојало је неколико етичких разматрања, која су се тичала сакупљања приватних података осуђеника. Кандидаткиња исправно наглашава да постоји потреба за већим истраживањем, како би се употпунила наша знања везана за имплементирање спортских и рекреативних програма у наше пенитенцијарне установе. Оно што се може надаље радити јесте спровођење истраживања у већем броју институција како са високим тако и са ниским надзором. Велики проблем у нашим казнено-поправним институцијама је непостојање поделе сектора по извршењу кривичног дела, тако да сви осуђеници бораве у мешаним павиљонима. Тако, у спаваонама се могу срести починиоци превара, ухваћени због

мале количине дроге за личну употребу, али и они који су извршили вишеструко кривично дело, као што је силовање са смртним исходом. Кандидаткиња је покушала да сазнам који спорт највише преферирају осуђеници тешких кривичних дела и како се он може искористити у рехабилитацији истих. Добијени резултати би могли да се искористе како би се проширило знање и корисност спорта у оваквим условима. Такође, уколико би започети пројекат у будућности попримио веће размере, могуће је укључити и остале припаднике популације (тренере, предаваче итд.), како би напредак и утицај спорта био што већи. На тај начин би се помогло осуђеницима да развију адекватне социјалне вештине.

Конечно, у даљим истраживањима могли би се искористити ови резултати, како би се развили пројекти ресоцијализације осуђеника за тешка кривична дела и ненасилни криминала, коришћењем спорта у ту сврху. Добијени резултати јасно стварају слику о корисности учешћа осуђеника у спортским активностима. С тим у вези, улога спорта у транзицији прилагођавања заједници након одслужене казне, може бити велика.

4. Закључак и предлог

На основу прегледа и анализе докторске дисертације мр Дине Јоксимовић, комисија је сагласна да је одабрана тема актуелна и научно релевантна, добро теоријски утемељена и методолошки коректно постављена. Дисертација је написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме.

Спроведено је обимно и оригинално осмишљено истраживање, које је одобрено од стране Министарства Правде Републике Србије, Управе за извршење кривичних санкција број одлуке 704-00-1/2014-03-498 од 07.07.2014. године, а затим је спроведено у Казнено-поправном Заводу у Нишу, Службе за третман одлуком од 22.12.2014. године.

Истраживање у склопу докторске дисертације насловљене као: *Димензије личности, тежња ка сензацијама и преференције ка одређеним споровима код починилаца насилних кривичних дела и ненасилних криминалаца* је комплексно и има одређени теоријски значај. У овом истраживању се полази од идеје да починиоци насилних кривичних дела, у зависности од тежине почињеног криминала, имају одређену структуру личности и потребу за сензацијама, које се манифестују антисоцијалним и девијантним понашањем.

Резултати и закључци истраживања имаће потенцијални допринос у разумевању и објашњењу димензија личности, тежњи ка сензацијама и преференција ка одређеним спортовима код починилаца насилних кривичних дела и ненасилних криминалаца.

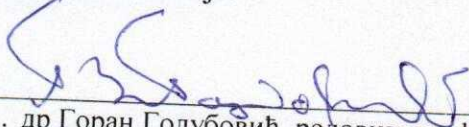
Допринос истраживања, између осталог, могао би бити боље препознавање утицаја тежње ка сензацијама на антисоцијално и девијантно понашање, као и коришћење тих сазнања у структурисаној ресоцијализацији штићеника пенитенцијарних институција усмеравањем на одређене, програмиране спортске активности.

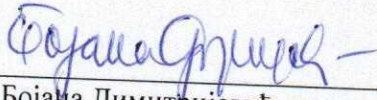
У закључку, Комисија сматра да докторска дисертација под називом „Психопатолошке димензије личности, тражење сензација и преференција спортова код насилних и ненасилних криминалаца“ мр Дине Јоксимовић, задовољава све постављене захтеве за израду дисертације и представља оригиналан и значајан допринос науци.

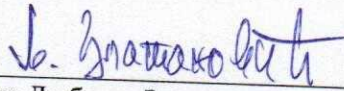
На основу прегледа и оцење рукописа докторске дисертације, дајемо позитиван извештај о оцени докторске дисертације и предлажемо Наставно-научном већу Филозофског факултета у Нишу, да се мр Дине Јоксимовић одобри усмена одбрана докторске дисертације.

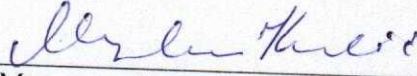
У Нишу, 15.07.2016.год.

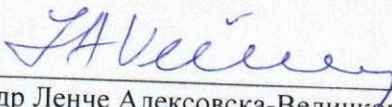
Чланови Комисије:

1. др Горан Голубовић, редовни професор
Филозофског факултета у Нишу (ментор)

2. др Бојана Димитријевић, редовни професор
Филозофског факултета у Нишу

3. др Љубиша Златановић, ванредни професор
Филозофског факултета у Нишу

4. др Мирослав Крстић, ванредни професор
Филозофског факултета у Косовској Митровици

5. др Ленче Алексовска-Величковска, редовни
професор Факултет за физичко образовање,
спорт и здравље у Скопљу